

ΣΧΟΛΗ ΔΙΟΙΚΗΣΕΩΣ ΚΑΙ ΕΠΙΤΕΛΩΝ ΠΝ
ΣΔΙ.ΕΠ.Ν 13/10

**«ΘΟΥΚΥΔΙΔΗΣ ΚΑΙ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΕΠΙ ΤΗΣ ΝΑΥΤΙΚΗΣ ΙΣΧΥΟΣ ΚΑΙ
ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗΣ.»**

Δοκίμιο

Από τον

Υποπλοίαρχο Ν. Χρυσοχοΐδη Π.Ν.

ΙΟΥΝΙΟΣ 2010

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ ΔΟΚΙΜΙΟΥ

	<u>Σελίδα</u>
<u>ΕΙΣΑΓΩΓΗ</u>	1
<u>ΚΕΦΑΛΑΙΟ «Α» -</u>	
<u>Διεθνές σύστημα και Παράγοντες διαμόρφωσης Στρατηγικής</u>	3
Διεθνές σύστημα	3
Παράγοντες διαμόρφωσης Στρατηγικής	3
α. Φόβος	3
β. Κρατικό συμφέρον	4
γ. Δίκαιο και Ηθική	4
δ. Ισχύς	5
ε. Ισορροπία Δυνάμεων	6
<u>ΚΕΦΑΛΑΙΟ «Β» – Στρατηγική της Αθήνας και της Σπάρτης</u>	7
1. Χρονική περίοδος 431 - 421 π.Χ.	7
2. Χρονική περίοδος 421 - 413 π.Χ.	12
3. Χρονική περίοδος 413 - 404 π.Χ.	13
<u>ΚΕΦΑΛΑΙΟ «Γ» – Ναυτική Ισχύς</u>	15
<u>ΚΕΦΑΛΑΙΟ «Δ» – Συμπεράσματα</u>	19
<u>ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ</u>	22

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Τα δύο μεγάλα γεγονότα της Ελληνικής Ιστορίας στον 5ο αιώνα π.Χ, οι Μηδικοί πόλεμοι και ο Πελοποννησιακός πόλεμος, ιστορήθηκαν το πρώτο από τον Ηρόδοτο και το δεύτερο από το Θουκυδίδη. «Ο Αθηναίος Θουκυδίδης έγραψε την ιστορία του πολέμου μεταξύ Πελοποννησίων και Αθηναίων, πως πολέμησαν μεταξύ τους»¹.

Άρχισε να γράφει μόλις ξέσπασε ο πόλεμος, επειδή προέβλεψε ότι θα είναι ο μεγαλύτερος και ο σπουδαιότερος από όλους τους παλαιότερους καθώς επειδή οι δύο αντίπαλοι ήταν στην ακμή της δύναμής τους, ήταν καλά προετοιμασμένοι και όλοι οι άλλοι Έλληνες έπαιρναν ή ήταν έτοιμοι να πάρουν το μέρος του ενός ή του άλλου. Ο πόλεμος αυτός συγκλόνισε τους Έλληνες και μερικούς από τους «βαρβάρους» και με τα δεδομένα της τότε εποχής, ολόκληρο σχεδόν τον κόσμο.

Μέσα από το έργο του, παρά το γεγονός ότι τα χρονικά όρια του ιστορικού αντικειμένου που εξετάζει είναι αυστηρά καθορισμένα, μας περιγράφει τη γενική συμπεριφορά των ανθρώπων ή των πολιτειών, όταν κινούνται μέσα στον κύκλο του πολέμου και καθιστά το έργο του «εξ αιεί» οδηγό της συμπεριφοράς των ανθρώπων ή των πολιτειών (κρατών), όσο η φύση των ανθρώπων δεν αλλάζει, όπως λέει ο ίδιος ο ιστορικός, ο οποίος με το δημιούργημα του θεωρήθηκε ο πατέρας του πολιτικού ρεαλισμού, της κυρίαρχης σχολής σκέψης στις διεθνείς σχέσεις και τις στρατηγικές σπουδές.

Η μελέτη του έργου του μας παρέχει τα εργαλεία που χρειαζόμαστε για να μπορούμε να αναλύσουμε σε βάθος τη διεθνή πολιτική, να κατανοήσουμε τη λογική της στρατηγικής συμπεριφοράς των κρατών στο διεθνές σύστημα και κυρίως τη λογική του πολέμου και της ειρήνης. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η σύγκρουση των κυρίαρχων πόλεων-κρατών του 5ου αιώνα π.Χ, Αθήνας-Σπάρτης την οποία ο ιστορικός συνέδεσε με την αλλαγή στο συσχετισμό ισχύος (balance of power) μεταξύ των δύο αντιπάλων καθώς η ολοένα αυξανόμενη δύναμη της Αθήνας αναπόφευκτα προκάλεσε την αντίδραση των Λακεδαιμονίων.

¹ Άγγελος Σ.Βλάχος, «Θουκυδίδου Ιστορία», σελ 15

Επιπλέον, μελετώντας την ιστορία του Πελοποννησιακού πολέμου βρίσκει κανείς καταγεγραμμένη για πρώτη φορά μια ολοκληρωμένη θεωρία υψηλής στρατηγικής, δηλαδή για το πως τα κράτη «παράγουν» ασφάλεια για τον εαυτό τους.

Έτσι, αναλύοντας την υψηλή στρατηγική που εφάρμοσαν οι δύο αντίπαλοι βλέπουμε πως ο Θουκυδίδης ασχολήθηκε τόσο με την «οριζόντια» όσο και με την «κάθετη» διάσταση της στρατηγικής, δηλαδή τη σύζευξη των πολιτικών στόχων με τα διαθέσιμα μέσα (κάθετη διάσταση), όσο και με την αντίστοιχη πτυχή της στρατηγικής του αντιπάλου κράτους (οριζόντια διάσταση).

Στα πλαίσια της στρατηγικής ανάλυσης μεγάλη σημασία αποδίδει ο Θουκυδίδης στη θαλάσσια κυριαρχία χωρίς την οποία, σύμφωνα με τον ίδιο, δεν μπορεί να συγκροτηθεί ισχυρό στρατιωτικά κράτος. Έτσι βλέπουμε, πως η ισχύς της Αθήνας βασίζονταν κατά κύριο λόγο στον ισχυρό στόλο που διέθετε και που της επέτρεπε να διεξάγει επιχειρήσεις κατά του αντιπάλου της ακόμα και όταν ο στρατός της Σπάρτης εισέβαλλε στα εδάφη της. Επιπλέον, όπως γνωρίζουμε ένας από τους λόγους από τους οποίους κρίθηκε ο πόλεμος, ήταν η ανάπτυξη εκ μέρους της Σπάρτης ισχυρού στόλου αντάξιου αυτού της Αθήνας και η καταναυμαχυσή του.

Μπορούμε λοιπόν να συμπεράνουμε ότι η ιστορία του Πελοποννησιακού πολέμου αποτελεί ένα έργο με μεγάλη συνεισφορά στην ανάπτυξη της θεωρίας των διεθνών σχέσεων, της στρατηγικής και της ναυτικής ισχύος. Σκοπός λοιπόν του παρόντος δοκιμίου είναι η παρουσίαση των συμπερασμάτων που προκύπτουν για τη στρατηγική και τη ναυτική ισχύ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ «Α»

Διεθνές σύστημα και Παράγοντες διαμόρφωσης Στρατηγικής

Πριν προχωρήσουμε στην μελέτη των στρατηγικών που χρησιμοποίησαν οι αντίπαλοι, καθώς και τα συμπεράσματα που προκύπτουν, θα πρέπει πρώτα να εξετάσουμε το διεθνές σύστημα μέσα στο οποίο δρουν, όπως επίσης και τους παράγοντες που διαμορφώνουν την τακτική τους.

Διεθνές σύστημα

Ξεκινώντας το έργο του ο Θουκυδίδης, κάνει μία εκτενή ιστορική αναδρομή από το τέλος των Μηδικών πολέμων, μέχρι την έναρξη του Πελοποννησιακού πολέμου και μας παρουσιάζει ένα άναρχο ανταγωνιστικό διεθνές σύστημα, αναλύει το συσχετισμό ισχύος και προσδιορίζει τους κύριους δρώντες οι οποίοι είναι οι πόλεις κράτη και οι συμμαχίες τους.

Μέσα λοιπόν από την ανάλυση του πολέμου φωτίζονται οι αρχές εκείνες που χρησιμοποιούνται από τους ρεαλιστές για να ορίσουν ένα σύστημα (διάταξη του συστήματος, συσχετισμός δυνάμεων, κύριοι δρώντες) γεγονός που οδήγησε ώστε ο Θουκυδίδης να θεωρείται ο πατέρας του πολιτικού ρεαλισμού.

Παράγοντες διαμόρφωσης Στρατηγικής

α. Φόβος

Το άναρχο αυτό σύστημα και η επακόλουθη επικράτηση διεθνούς αναρχίας αναπτύσσουν το αίσθημα ανασφάλειας και φόβου στους δρώντες του συστήματος. Η αντιμετώπιση των απειλών και ο φόβος αυτός γίνεται κυρίαρχος παράγοντας της στρατηγικής συμπεριφοράς.

Έτσι για παράδειγμα, η περσική απειλή οδηγεί στη δημιουργία της Αθηναϊκής αυτοκρατορίας, όπως και η αύξηση της δύναμης της Αθήνας οδηγεί τη Σπάρτη να της κηρύξει τον πόλεμο γιατί ένιωθε ότι απειλείται από την αύξηση αυτή.

Άρα, ο φόβος και το αίσθημα ανασφάλειας που αναπτύσσονται μέσα σε ένα άναρχο διεθνές σύστημα οδηγούν τα κράτη στο να θέσουν ως κύριο στόχο τους τη μεγιστοποίηση της ασφάλειά τους.

β. Κρατικό συμφέρον

Ένας ακόμα παράγοντας που αναδεικνύεται μέσα από το έργο του Θουκυδίδη είναι αυτός του κρατικού συμφέροντος και της μεγιστοποίησης του. Τα συμφέροντα λοιπόν ενός κράτους σ'ένα άναρχο διεθνές σύστημα δεν περιορίζονται μόνο στη διατήρηση της ακεραιότητας αλλά και στη διατήρηση της σχετικής θέσης στην κατανομή ισχύος.

Χαρακτηριστικά αναφέρεται ότι η προστασία της σχετικής θέσης της στο διεθνές σύστημα ώθησε τη Σπάρτη να αντιδράσει στην ολοένα αυξανόμενη δύναμη της Αθήνας. Αν η Σπάρτη δεν αντιδρούσε, η Αθήνα που αναπτυσσόταν με γρηγορότερο ρυθμό, θα την ξεπερνούσε σε δύναμη και θα καταλάμβανε την πρώτη θέση στο διεθνές περιβάλλον της Αρχαίας Ελλάδας.

Επίσης, για τη σωστή επιλογή στρατηγικής μεγιστοποίησης των συμφερόντων τους, τα κράτη πρέπει να είναι σε θέση να υπολογίζουν τη σχέση κόστους/οφέλους, στα σημαντικά για την ασφάλεια τους θέματα, όπως για παράδειγμα αυτό παρουσιάζεται από τον Ερμοκράτη, ηγέτη των Συρακουσίων στο εδάφιο Δ 59.

γ. Δίκαιο και Ηθική

Μέσα στο άναρχο και ανταγωνιστικό σύστημα, που μας περιγράφεται στην Ιστορία του Θουκυδίδη, που οδηγεί τα κράτη στην ανάγκη για επιβίωση δίνοντας προτεραιότητα στη μεγιστοποίηση του κρατικού συμφέροντος, δεν υπάρχουν περιθώρια για «ηθικές επιλογές».

Η υποβάθμιση της σημασίας των αρχών του δίκαιου και της ηθικής στην εξάσκηση της εξωτερικής πολιτικής είναι οι περιπτώσεις της συμμαχίας Αθήνας-Κέρκυρας (συμφέρον-δίκαιο), η δίκη των Πλαταιέων (συμφέρον-ηθική τάξη), η τιμωρία των Μυτιληναίων (συμφέρον-νόμοι πολιτείας) και τέλος ο διάλογος των Μηλίων (ισχύς-ηθική).

Και στις τέσσερις παραπάνω περιπτώσεις έχουμε επαλήθευση του γεγονότος ότι όταν τα κράτη έχουν να επιλέξουν μεταξύ του «συμφέροντος» και του «δικαίου/ηθικής» συνήθως επιλέγουν το «συμφέρον» το οποίο τους εξασφαλίζει τη διατήρηση της σχετικής τους θέσης στην κατανομή ισχύος.

δ. Ισχύς

Όπως είναι φυσικό σ'ένα διεθνές σύστημα όπως προαναφέρθηκε παραπάνω τα κράτη για να μπορούν να προασπίσουν τα συμφέροντα τους επιζητούν την ισχύ. Η Ιστορία του Πελοποννησιακού πολέμου ασχολείται με τον ορισμό της ισχύος, τη γέννηση, το μηχανισμό της άνισης ανάπτυξης καθώς και τη σημασία της στις διακρατικές σχέσεις και τα ηθικά διλλήματα που προκύπτουν από τη χρήση της. Στο έργο του Θουκυδίδη συναντάμε τρεις διαστάσεις της ισχύος και την αλληλεπίδρασή τους τη στρατιωτική, τη διπλωματική και την οικονομική.

Επισημαίνεται ότι και οι δύο αντίπαλοι είχαν αντιληφθεί τη σπουδαιότητα της οικονομικής ισχύος και αυτό φαίνεται από το γεγονός ότι ο βασιλιάς Αρχίδαμος προβάλλει σαν επιχείρημα ώστε η Σπάρτη να μην κηρύξει τον πόλεμο το γεγονός ότι δεν διαθέτει πλούτο και δεν πρόκειται να ανταπεξέλθει στις ανάγκες του πολέμου, ενώ αντίστοιχα ο Περικλής αναλύοντας τα οικονομικά των δύο πόλεων προβλέπει ότι το απόθεμά των Σπαρτιατών θα εξαντληθεί αν ο πόλεμος παραταθεί πέρα από όσο υπολόγιζαν.

Επιπλέον, βλέπουμε και τη σπουδαιότητα που απέδιδαν και οι δύο αντίπαλοι στη διπλωματική ισχύ. Έτσι, ενώ για τη Σπάρτη οι συμμαχίες σήμαιναν στρατιωτική ισχύ, για την Αθήνα αυτές οι συμμαχίες αποτελούσαν την κύρια πηγή χρηματοδότησης, όπως για παράδειγμα, φαίνεται στο εδάφιο Β13 στο οποίο ο Περικλής συμβουλεύει τους Αθηναίους, στο να γίνουν αυστηροί με τους συμμάχους τους αφού η πολιτεία αντλούσε τη δύναμή της από τις χρηματικές τους εισφορές.

Επιπρόσθετα, μέσα από την εξιστόρηση του Θουκυδίδη γίνεται ανάλυση σε δύο μορφές στρατιωτικής ισχύος, τη χερσαία και τη ναυτική δύναμη. Μέσα από την ανάλυση αυτή καταλαβαίνουμε ότι σημαντικότερη ήταν η ναυτική ισχύς και αυτό κυρίως φαίνεται από τις δημηγορίες του Περικλή.

Εκτός από την υλική της διάσταση, ο ιστορικός αναφέρεται και στην ψυχολογική, αναφερόμενος στη θέληση πίσω από την ισχύ υπονοώντας την αποφασιστικότητα

ε. Ισορροπία Δυνάμεων

Όπως προαναφέραμε και στην εισαγωγή ο Θουκυδίδης ήταν ο πρώτος που μίλησε για το συσχετισμό ισχύος αφού για εκείνον η μεταβολή του οδήγησε στο μεγαλύτερο και σπουδαιότερο από όλους τους παλαιότερους πολέμους.

Άρα, αντιλαμβανόμαστε ότι η διατήρηση της ειρήνης μεταξύ των δρώντων, στο άναρχο και ανταγωνιστικό σύστημα της περιόδου εκείνης, εξαρτιόταν από τη διατήρηση της ισορροπίας δυνάμεων. Έτσι, μέσω της ανάλυσης της εξιστόρησης του πολέμου μπορούμε να διακρίνουμε δύο είδη εξισορρόπησης, την εσωτερική και την εξωτερική.

Τα δύο αυτά είδη φαίνονται στην ομιλία του Αρχίδαμου προς τους Σπαρτιάτες στο εδάφιο Α82, όπου τους προτείνει μία σειρά από μέτρα προετοιμασίας όπως κινητοποίηση πληθυσμού, εντατικοποίηση εκπαίδευσης που αποτελούν κλασικό παράδειγμα εσωτερικής εξισορρόπησης, ενώ παράλληλα τους προτείνει σύναψη συμμαχιών όχι μόνο με Έλληνες αλλά και με «βαρβάρους» που αποτελεί παράδειγμα εξωτερικής εξισορρόπησης.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ «Β»

Στρατηγική της Αθήνας και της Σπάρτης

Στο κεφάλαιο αυτό, θα αναλύσουμε τη στρατηγική την οποία ακολούθησαν οι αντίπαλοι κατά τη διάρκεια των τριών περιόδων του Πελοποννησιακού πολέμου.

1. Χρονική περίοδος 431 - 421 π.Χ.

Αθήνα

Μετά τους Μηδικούς πολέμους, γίνεται αναφορά από το Θουκυδίδη για την άνοδο της αθηναϊκής ισχύος και την εγκαθίδρυση μιας εκτεταμένης αυτοκρατορίας που στηριζόταν στη ναυτική ισχύ και στο θαλάσσιο εμπόριο. Αυτό που ώθησε τους Αθηναίους να στραφούν στη θάλασσα ήταν συνδυασμός της δημογραφικής πίεσης καθώς και του γεγονότος ότι η αττική γη δεν ήταν εύφορη. Έτσι, βλέπουμε ότι από την εποχή της περσικής εισβολής είχε ισχυρή ναυτική δύναμη που της επέτρεψε να αναλάβει την αρχηγία στην εκδίωξη των Περσών από τις ελληνικές πόλεις της Μικράς Ασίας. Με την πάροδο του χρόνου οι Αθηναίοι επέβαλαν στενότερο έλεγχο στους συμμάχους τους, γεγονός που οδήγησε στην γέννηση της αυτοκρατορίας τους, η οποία ήταν πηγή πλούτου για την Αθήνα, μέσω των εισφορών των συμμάχων τους, της εμπορικής δραστηριότητας και των ορυχείων.

Ο πλούτος αυτός εξασφάλιζε την αποτελεσματικότητα του αθηναϊκού ναυτικού, και κατά συνέπεια διατήρηση της αυτοκρατορίας, γεγονός που με τη σειρά του, καθώς αυξανόταν ο πλούτος της πόλης, ενίσχυε τη ναυτική δύναμη της Αθήνας². Λαμβάνοντας υπόψη την αυξανόμενη οικονομική ισχύ η οποία αποτελεί κινητήριο της στρατιωτικής ισχύος η διαγραφόμενη εικόνα για τους αντιπάλους της Αθήνας ήταν δυσμενής, γεγονός το οποίο το είχαν αντιληφθεί τόσο ο Περικλής όσο και ο Αρχίδαμος.

Έτσι στην έναρξη του πολέμου στο ισοζύγιο ισχύος η Αθήνα υπερερούσε της Σπάρτης και η εκτίμηση αυτή στηρίζεται σε τρεις παράγοντες της αθηναϊκής ισχύος, τη ναυτική ισχύ, την οικονομική ισχύ καθώς και τη συμμαχία/αυτοκρατορία. Την επιβεβαίωση αυτών των παραγόντων τη βλέπουμε στο λόγο του Περικλή στο εδάφιο

² Α. Πλατιάς «Διεθνείς Σχέσεις και Στρατηγική στον Θουκυδίδη», σελ 88

A141-143 στο οποίο η Αθήνα δεν θα μπορούσε να ηττηθεί λόγω της ναυτικής και οικονομικής ισχύος, παρά μόνο από δικά της λάθη.

Έχοντας υπόψη μας, τα όσα αναφέρθηκαν παραπάνω αντιλαμβανόμαστε ότι την Αθήνα δεν την συνέφερε μία αλλαγή του status quo, καθώς αυτό βοηθούσε τόσο το ρυθμό ανάπτυξης της όσο και την εγκαθίδρυση της ηγεμονίας της. Έτσι λοιπόν η Αθήνα επέλεξε τον αμυντικό προσανατολισμό στη χάραξη της υψηλής στρατηγικής της που σαν στόχο είχε στο να αποτρέψει τον αντίπαλο να αλλάξει το status quo. Σαν κύριο μέσο για την επίτευξη αυτού του στόχου, η Αθήνα προέβαλε την οικονομική της ισχύ και την αφθονία πόρων, που θα της επέτρεπε να συνεχίσει τον αγώνα της επί μακρόν ενώ η Σπάρτη δεν θα άντεχε τη μακροχρόνια φθορά.

Κυρίαρχο ρόλο στην υποστήριξη αυτής της στρατηγικής έπαιξε η εμμονή του Περικλή σε δύο στοιχεία. Το πρώτο ήταν η ισοτιμία μεταξύ της Αθήνας και της Σπάρτης, γι'αυτό και ο Περικλής θεωρούσε ότι η απαίτηση της Σπάρτης (Μεγαρικό ψήφισμα) δεν ήταν τίποτα άλλο από μία δοκιμή της αποφασιστικότητας της Αθήνας.

Θεωρούσε ότι η οποιαδήποτε υποχώρηση από πλευράς Αθηναίων θα υπονόμει την ισοτιμία αυτή και τότε η Σπάρτη θα επανερχόταν με νέες απαιτήσεις.

Το δεύτερο στο οποίο πίστευε ο Περικλής, ήταν ότι οι Αθηναίοι θα έπρεπε να αποφύγουν να επεκτείνουν τις κτήσεις τους, δηλαδή το να εμπλακούν σε πόλεμο με κάποιο τρίτο κατά τη διάρκεια που βρίσκονταν σε πόλεμο με τον κύριο αντίπαλό τους, όπως χαρακτηριστικά φαίνεται στα εδάφια A144 και B 65.

Για την εφαρμογή της υψηλής στρατηγικής της Αθήνας, ο Περικλής που ήταν ο κύριος εκφραστής της χρησιμοποίησε μία ποικιλία μέσων. Πέρα από τα στρατιωτικά μέσα χρησιμοποίησε οικονομικά, διπλωματικά, τεχνολογικά και ψυχολογικά μέσα.

Μία από τις αρχές που εξυπηρετούσαν τα μέσα ήταν η εξισορρόπηση της ισχύος του αντιπάλου, η οποία μπορεί να είναι εξωτερική μέσω χρήσης ισχύος τρίτων ή (και) εσωτερική μέσω της κινητοποίησης των εσωτερικών δυνατοτήτων. Έτσι βλέπουμε οι Αθηναίοι να αντλούν πόρους από τους συμμάχους τους, οι οποίοι τους παρείχαν πλοία αλλά και οικονομική υποστήριξη σε καιρό πολέμου. Επίσης η Αθήνα αντλούσε και πόρους από την ίδια την Αθήνα, για το λόγο αυτό έφτιαξαν ένα οικονομικό απόθεμα και

ναυτική εφεδρεία στην αρχή του πολέμου (B 24). Με απλά λόγια η εξισορρόπηση στην υψηλή στρατηγική της Αθήνας βασιζόταν, τόσο στην κινητοποίηση του Αθηναϊκού πλούτου και έμπυχου υλικού, όσο και από τις αντίστοιχες δυνατότητες των συμμάχων της.

Επιθυμητή ήταν ακόμα η εκμετάλλευση των πλεονεκτημάτων της Αθήνας και μείωση των πλεονεκτημάτων της Σπάρτης. Ένα τέτοιο πλεονέκτημα έδιναν τα τείχη της Αθήνας που αποτελούσαν ένα πλήρες οχυρωματικό έργο και εξουδετέρωναν το πλεονέκτημα που αντλούσε η Σπάρτη από το άριστα εκπαιδευμένο πεζικό της. Από το πλεονέκτημα αυτό οδηγούμαστε στο δεύτερο που ήταν η χρήση του ναυτικού της Αθήνας το οποίο με τις επιδρομές του θα αύξανε το κόστος του πολέμου για τη Σπάρτη χωρίς η Αθήνα να υποστεί σοβαρές απώλειες.

Μία ακόμα αρχή στην οποία στηρίχτηκε η υψηλή στρατηγική της Αθήνας και η οποία είχε δύο διαστάσεις ήταν η αποτροπή του αντιπάλου με άρνηση της επιτυχίας του και η επιδέξια χρήση αντιποίνων³. Έτσι τα τείχη της Αθήνας σε συνδυασμό με τον εφοδιασμό από θαλάσσης εξασφάλιζαν ότι η Αθήνα δεν θα κυριευόταν όσο ισχυρή και να ήταν η Σπάρτη και οι σύμμαχοί της στην ξηρά. Η δεύτερη διάσταση διακρίνεται πιο εύκολα αφού ο Περικλής είχε καταστήσει σαφές ότι ενδεχόμενη εισβολή στην Αττική θα προκαλούσε ως αντίποινα επιδρομές του ναυτικού στις ακτές της Πελοποννήσου. Αυτό που ήθελε να δείξει ο Περικλής στους Σπαρτιάτες ήταν ότι το όφελος που θα αποκόμιζαν με την επιθετικότητά τους θα μειωνόταν με την πάροδο του χρόνου και θα αυξανόταν το κόστος που προκαλούσαν τα αντίποινα.

Ένα άλλο σημείο στο οποίο στόχευε η υψηλή στρατηγική της Αθήνας ήταν και η υπονόμηση της διεθνούς βάσης ισχύος της Σπάρτης, η οποία διεξαγόταν μέσω οικονομικού πολέμου αλλά και εκφοβίζοντας τους συμμάχους της. Έτσι το ναυτικό εκτός από τις επιδρομές που έκανε στις ακτές της Πελοποννήσου παρεμπόδιζε και τις εμπορικές της δραστηριότητες, εξαναγκάζοντας τους να στηριχθούν αποκλειστικά σχεδόν στην αγροτική τους οικονομία. Επιπλέον, μέσω του εκφοβισμού πραγματικών και πιθανών συμμάχων της Σπάρτης αποδυναμωνόταν η διεθνής της θέση, με χαρακτηριστικότερο παράδειγμα την εκστρατεία των Αθηναίων στη Μήλο.

³ Α. Πλατιάς «Διεθνείς Σχέσεις και Στρατηγική στον Θουκυδίδη», σελ 105

Τελειώνοντας με τις αρχές που συνιστούσαν την υψηλή στρατηγική της Αθήνας αναφέρεται η προσπάθεια διαμόρφωσης του εσωτερικού περιβάλλοντος της Σπάρτης προς όφελος της Αθήνας. Για να συμβεί αυτό θα έπρεπε να επηρεαστούν ψυχολογικά οι Σπαρτιάτες και να πειστούν ότι ο πόλεμος εναντίον των Αθηναίων ήταν μάταιος, με απώτερο σκοπό τη δημιουργία συνθηκών που θα έφερνα στο προσκήνιο ηγέτες οι οποίοι θα επιζητούσαν την ειρήνη. Αυτό τελικά επιτεύχθηκε κατά το 10^ο χρόνο του πολέμου όταν ο βασιλιάς Πλειστοάναξ έγινε η σημαντικότερη προσωπικότητα της Σπάρτης.

Επίσης σημαντικό ρόλο στην επιτυχία της υψηλής στρατηγικής παίζει η εσωτερική και εξωτερική νομιμοποίηση. Γεγονός που αποδεικνύει πως το χάρισμα του Περικλή ως πολιτικού ήταν ότι κατάφερε να πείσει τους Αθηναίους στο να συμπλεύσουν με την αντιδημοφιλή πολιτική που πρότεινε. Γίνεται αντιληπτό ότι όλες οι στρατηγικές καταρρέουν αν δεν υπάρχει εσωτερική νομιμοποίηση με αποτέλεσμα να αποτελεί όρο «εκ των ων ουκ άνευ». Από την άλλη όμως, η μεταστροφή της αθηναϊκής συμμαχίας σε αθηναϊκή αυτοκρατορία, είχε εξαφανίσει κάθε είδους εξωτερικής (διεθνούς) νομιμοποίησης, παράγοντα που μπορεί να ενισχύσει την αποτελεσματικότητα μιας υψηλής στρατηγικής.

Σπάρτη

Το γεγονός της ταχύτερης αύξησης της Αθηναϊκής ισχύος το είχε αντιληφθεί ο Αρχίδαμος, βασιλιάς της Σπάρτης, και κατέστησε σαφές το αδιέξοδο της εφαρμοζόμενης στρατηγικής στην Σπαρτιατική συνέλευση, καθώς η αυξανόμενη ισχύ της Αθήνας έπληττε τα συμφέροντα των συμμάχων της και με τον τρόπο αυτό υπονόμει ένα σημαντικό θεμέλιο της Σπαρτιατικής ασφάλειας, χωρίς ωστόσο να έχει τα μέσα να πλήξει τις πηγές ισχύος της Αθήνας, δηλαδή το ναυτικό και την ηγεμονία της.

Σύμφωνα λοιπόν, με τον Αρχίδαμο το πρόβλημα της αύξησης της Αθηναϊκής ισχύος δεν μπορούσε να λυθεί άμεσα. Για να γίνει αυτό η Σπάρτη θα έπρεπε να κινητοποιήσει τους πόρους που διέθετε η ίδια αλλά και η πελοποννησιακή συμμαχία και να αναζητήσει νέους συμμάχους που θα μπορούσαν να την προμηθεύσουν με ναυτικό και χρήματα που της έλειπαν σε σχέση με την Αθήνα.

Εκ διαμέτρου αντίθετη εκτίμηση της κατάστασης έκανε ο Σθενελαΐδας, αλλά όπως τελικά αποδεικνύεται την ίδια εκτίμηση είχαν και οι περισσότεροι Σπαρτιάτες, ο οποίος ενώ συμφωνούσε με τον Αρχίδαμο για την αύξηση της ισχύος της Αθήνας σε σχέση με της Σπάρτης, εξακολουθούσε να πιστεύει ότι η Σπάρτη παρέμενε η ισχυρότερη πολιτεία του ελληνικού χώρου. Αποτέλεσμα ήταν να οδηγηθούν σε ένα οδυνηρό για αυτούς πόλεμο τα πρώτα δέκα χρόνια της σύγκρουσης. Το ισοζύγιο ισχύος θα έγερνε υπέρ των Σπαρτιατών μετά τη Σικελική εκστρατεία καθώς η Σπάρτη απέκτησε ναυτική ισχύ εφάμιλλη της Αθήνας με τη βοήθεια των Περσών οι οποίοι τους ενίσχυαν οικονομικά.

Λαμβάνοντας υπόψη το status quo είναι εύκολα κατανοητό ότι η Σπάρτη δεν είχε κανένα λόγο για να είναι ευχαριστημένη, έτσι κατέφυγε σε ένα πόλεμο προκειμένου να διαλυθεί η αθηναϊκή ηγεμονία και έτσι να πληγούν τα θεμέλια της αθηναϊκής ισχύος. Έτσι ως αναθεωρητική δύναμη η Σπάρτη, αρχικά προσπάθησε να πείσει τους Αθηναίους να προχωρήσουν σε παραχωρήσεις με την απειλή του πολέμου (Μεγαρικό ψήφισμα), που όπως πίστευαν θα οδηγούσε σε ήττα την Αθήνα και όταν δεν το κατάφεραν αυτό, κατέφυγαν στον πόλεμο επιδιώκοντας την νίκη μέσω μιας αποφασιστικής μάχης χερσαίων δυνάμεων στις οποίες πλεονεκτούσαν.

Τη στρατηγική αυτή της πλήρους καταστροφής των ενόπλων δυνάμεων του αντιπάλου την υποστήριζε ο Αρχίδαμος, ο οποίος όμως αντιλαμβανόμενος ότι τη χρονική αυτή στιγμή η Σπάρτη με τα μέσα που διέθετε δεν θα μπορούσε με επιτυχία να την εφαρμόσει, πρότεινε τη συνέχιση της πολεμικής προετοιμασίας και τη σύναψη συμμαχιών. Αντίθετος σ' αυτήν την εκτίμηση ήταν ο Σθανελαΐδας ο οποίος πίστευε ότι τουλάχιστον στην ξηρά η Σπάρτη διέθετε τα μέσα για να την εφαρμόσει.

Τα τείχη των Αθηνών εξουδετερώνουν πλήρως το πλεονέκτημα του Σπαρτιατικού πεζικού και καθώς δεν υπάρχει τρόπος να αντιμετωπισθεί το ναυτικό των Αθηναίων, οι εισβολές στην Αττική και οι εκστρατείες στη Χαλκιδική δεν επιφέρουν καμία στρατιωτική αποφασιστική νίκη.

Στο οικονομικό επίπεδο οι Σπαρτιάτες προσπαθούν να ανεβάσουν το κόστος του πολέμου για την Αθήνα εισβάλλοντας και καταστρέφοντας την Αττική, επεμβαίνοντας σε οποιοδήποτε δευτερεύον μέτωπο άνοιγε για την Αθήνα και εκστρατεύοντας με τον

Βρασίδα στην Χαλκιδική. Ταυτοχρόνως έρχονται και οι ίδιοι σε δεινή θέση διότι για την οικονομία τους το κόστος των επεμβάσεων αυτών υπερβαίνει το όφελος. Αυτός είναι και ένας από τους κυριότερους παράγοντες τους οδήγησε στην αναζήτηση της ειρήνης.

Επίσης κεντρικό ρόλο στην υψηλή στρατηγική της Σπάρτης είχε και η εξωτερική (διεθνής) νομιμοποίηση. Η πτυχή αυτή αποτέλεσε ένα από τα ισχυρότερα «χαρτιά» της υψηλής της στρατηγικής, καθώς η Αθήνα στερούταν διεθνούς νομιμοποίησης. Επιπρόσθετα, η Σπάρτη προσπάθησε να υπονομεύσει την εσωτερική νομιμοποίηση της υψηλής στρατηγικής της Αθήνας καταστρέφοντας περιοδικά την Αττική, στοχεύοντας στο ηθικό των Αθηναίων. Σε αυτό τον τομέα θα είχαν πολύ σοβαρά αποτελέσματα αν δεν υπήρχε η προσωπικότητα του Περικλή να κρατήσει υψηλό το ηθικό των Αθηναίων και να τους συγκρατήσει από το να βγουν από τα τείχη για να δώσουν μια αποφασιστική χερσαία μάχη.

2. Χρονική περίοδος 421 - 413 π.Χ.

Αθήνα

Οι Αθηναίοι μετά το 415 π.Χ εγκαταλείποντας εν μέρει την πολιτική του Περικλή στράφηκαν, εσφαλμένα, στη Σικελία με αποτέλεσμα τη στρατηγική υπερεξάπλωση. Έτσι, στο επίπεδο της υψηλής στρατηγικής έχοντας κάνει ήδη το πρώτο λάθος, με τη στροφή τους προς τη Σικελία ηττώνται και δίνουν την ευκαιρία στους Πέρσες να ανακτήσουν τον έλεγχο των Μικρασιατικών παραλίων και στη συνέχεια να βοηθήσουν τη Σπάρτη. Αξίζει να σημειωθεί ότι η πρωτοκαθεδρία του Αθηναϊκού ναυτικού στο Αιγαίο μέχρι τότε εμπόδιζε την Περσική αυτοκρατορία να ενεργήσει ανάλογα.

Το επόμενο λάθος των Αθηναίων κατά την ίδια περίοδο εντοπίζεται στο επίπεδο της στρατιωτικής στρατηγικής. Πιο συγκεκριμένα η διαίρεση των Αθηναϊκών δυνάμεων με το νέο μέτωπο στη Σικελία ήταν καταστροφική καθώς η στρατηγική σημασία της Σικελίας ως σιτοβολώνας της Πελοποννήσου δεν ήταν τόσο μεγάλη ώστε να δικαιολογεί τη σπατάλη τόσων πόρων. Επιπλέον, η Σπάρτη μπορούσε να διατηρεί το συγκεκριμένο μέτωπο με πολύ λίγες δικές της δυνάμεις.

Ολοκληρώνοντας, πρέπει να επισημανθεί ότι στο επίπεδο της επιχειρησιακής στρατηγικής οι Αθηναίοι στρατηγοί διέπραξαν σοβαρά σφάλματα τακτικής.

Η ολοκληρωτική στρατιωτική καταστροφή που υπέστη η Αθήνα, επέφερε με τη σειρά της και οικονομική καταστροφή λόγω της υπερεξάπλωσης. Η κακή εκτίμηση μέσων και σκοπών είχε ως αποτέλεσμα την ήττα των Αθηναίων με σχεδόν ανεπανόρθωτες συνέπειες για το μέλλον της πόλης-κράτους.

Σπάρτη

Η Σπάρτη την ίδια περίοδο στο επίπεδο της υψηλής στρατηγικής χρησιμοποιεί την άμεση προσέγγιση στη χάραξη της στρατηγικής και αλλάζει το κέντρο βάρους της πολεμικής προσπάθειας. Μετά την καταστροφική ήττα των Αθηναίων στη Σικελία και τη μεταβολή της ισορροπίας ισχύος οι Σπαρτιάτες θα συνεχίσουν την πρακτική της εκμηδένισης με κέντρο βάρους αυτή τη φορά, τη θαλάσσια ισχύ των Αθηναίων.

Οι Σπαρτιάτες επέλεξαν να εκμεταλλευτούν τα διάφορα μέτωπα των Αθηναίων και με μικρές σχετικά δυνάμεις να προξενούν μεγάλη φθορά στον αντίπαλο. Η ήττα των Αθηναίων στη Σικελία οφείλεται σε μεγάλο βαθμό στη βοήθεια των Σπαρτιατών προς τους Συρακούσιους, γεγονός που αποδεικνύει τις σωστές επιλογές στο επίπεδο της στρατιωτικής στρατηγικής.

3. Χρονική περίοδος 413 - 404 π.Χ.

Αθήνα

Μετά την καταστροφή στη Σικελία οι Αθηναίοι κατάλαβαν ότι θα έπρεπε να μειώσουν τις δημόσιες δαπάνες, να διασφαλίσουν αξιόλογο ναυτικό και να διατηρήσουν την υπακοή των συμμάχων τους (Θ 1). Στο επίπεδο της στρατιωτικής στρατηγικής η πολεμική προσπάθεια της Αθήνας στρέφεται στο Ανατολικό Αιγαίο και τον Ελλήσποντο εναντίον του Σπαρτιατικού ναυτικού με στόχο τη διατήρηση της συμμαχίας. Η αυξανόμενη Περσική οικονομική βοήθεια προς τη Σπάρτη υπήρξε βασικό εμπόδιο στην εκπλήρωση αυτού του σκοπού. Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι οι ναυτικές νίκες στην Κύζικο και τις Αργινούσες οι οποίες δεν στάθηκαν ικανές να αναστρέψουν το σκηνικό.

Τέλος, η ήττα στη Σικελία, σε ότι αφορά στις εσωτερικές δομές, δημιούργησε πολιτική αστάθεια στην Αθήνα, ενισχύοντας το μειονέκτημα του Αθηναϊκού πολιτεύματος, με αποτέλεσμα ο δήμος να μην λαμβάνει ορθές αποφάσεις καθώς έλειπε ένας φωτισμένος και ικανός ηγέτης του επιπέδου του Περικλή.

Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι ότι απέρριψαν τις προτάσεις ειρήνης των Σπαρτιατών του 410 π.Χ και 406 π.Χ παραβλέποντας πως μια μόνο ήττα αρκούσε για να φέρει την ολοκληρωτική καταστροφή.

Σπάρτη

Στο επίπεδο της υψηλής στρατηγικής η Σπάρτη εκμεταλλευόμενη την αλλαγή στην ισορροπία ισχύος μετά την καταστροφή των Αθηναίων στη Σικελία, επέμεινε στη στρατηγική της εκμηδένισης αλλάζοντας το κέντρο βάρους της πολεμικής της προσπάθειας από αποφασιστική μάχη στην ξηρά σε αποφασιστική ναυμαχία. Οι Σπαρτιάτες στόχευσαν το πραγματικό κέντρο βάρους της Αθήνας, τη θάλασσα ισχύ.

Είναι γεγονός ωστόσο ότι, στο επίπεδο της στρατιωτικής στρατηγικής, η άμεση προσέγγιση με αποφασιστική ναυμαχία στη θάλασσα δεν απέφερε αμέσως καρπούς. Παρά την οικονομική βοήθεια των Περσών η ναυτική παιδεία των Σπαρτιατών ήταν εξαιρετικά ελλιπής και δεν μπορούσε να αποκτηθεί σε μικρό χρονικό διάστημα. Οι δύο ναυτικές ήττες στην Κύζικο και τις Αργινούσες, πριν την αποφασιστική νίκη στους Αιγός Ποταμούς (403 π.Χ) ήταν το αποτέλεσμα της ελλιπούς ναυτικής τους παιδείας.

Ολοκληρώνοντας οφείλουμε να αναφέρουμε την κατάληψη και οχύρωση της Δεκέλειας που σε επιχειρησιακό επίπεδο έδωσε τη δυνατότητα στη Σπάρτη να καταστρέφει συστηματικά την Αττική. Υποστηρίζοντας συγχρόνως με ναυτικές δυνάμεις τις αποστασίες των πόλεων της Εύβοιας και της Μικράς Ασίας άνοιξε πολλά δευτερεύοντα μέτωπα για την Αθήνα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ «Γ»

Ναυτική Ισχύς

Εξετάζοντας την Αθήνα σε απόλυτους αριθμούς, διαπιστώνει κανείς ότι, με τα απόρθητα τείχη της είναι σαν ένα νησί, που μαζί με όλα τα άλλα νησιά και τις παράλιες πόλεις της συμμαχίας, εξασφαλίζει συγχρόνως την κυριαρχία σε όλες τις θαλάσσιες περιοχές και τον ανεφοδιασμό της. Πιο συγκεκριμένα ο στόλος της αριθμεί 300 τριήρεις με συνεχή δυνατότητα ανανεώσεως και με δυνατότητα ενίσχυσης και από άλλα 180 τουλάχιστον συμμαχικά πλοία από νησιά όπως η Κέρκυρα, η Μυτιλήνη, η Σάμος και η Χίος.

Ο τέλειος ναύσταθμος που διέθετε η πόλη με εγκαταστάσεις νεωρίων και ναυπηγείων επέτρεπε την ταχεία ανασυγκρότηση επισκευή και συμπλήρωση του στόλου. Ιδιαίτερη μνεία πρέπει να γίνει στην ναυτοσύνη των πληρωμάτων που εξασφάλιζε την υψηλή απόδοση του Αθηναϊκού ναυτικού και ήταν απόρροια αφενός μεν της συστηματικής εκπαίδευσης αφετέρου δε της προέλευσης των ανδρών, οι οποίοι ήταν κατ' επάγγελμα ναυτικοί. Τέλος, το γεγονός ότι τα πληρώματα ήταν ελεύθεροι πολίτες και όχι δούλοι, κατάδικοι ή ξένοι μισθοφόροι συνετέλεσε καθοριστικά στην ναυτοσύνη των πληρωμάτων του Αθηναϊκού ναυτικού.

Αντίθετα το ναυτικό των Πελοποννησίων δεν ήταν συνεχώς συγκροτημένο ως δύναμη. Παρά το γεγονός ότι η Σπάρτη διέθετε ναυτικό από τον 5^ο αιώνα είναι αξιοσημείωτο ότι δεν το συντηρούσε υπό μορφή μόνιμης συγκροτημένης πολεμικής δύναμης. Η συγκρότηση του ναυτικού γινόταν μόνο όταν υπήρχε ανάγκη και διαλυόταν αμέσως μετά την εξάλειψη αυτής. Οι λόγοι που οδηγούσαν τη Σπάρτη σ' αυτήν την τακτική ήταν κυρίως πολιτικοί και αποσκοπούσαν στην παρεμπόδιση δημιουργίας αστικής τάξης που θα αποκτούσε οικονομική δύναμη έχοντας στα χέρια της το εμπόριο.

Στην «Σπαρτιατική συμμαχία» η σπουδαιότερη ναυτική δύναμη ήταν η Κόρινθος με 100 τριήρεις αρχικά και ακολουθούν οι Μεγαρείς, οι Ηλείοι, οι Συκιώνιοι, οι Πελληνείς και οι Λευκάδιοι με ένα μικρό αριθμό πλοίων. Η Σπάρτη ηγείτο των ναυτικών δυνάμεων. Σε ότι αφορά στα πληρώματα το μεγαλύτερο πρόβλημα ήταν η έλλειψη ναυτικών κατ' επάγγελμα με συνέπεια την επάνδρωση των Πελοποννησιακών πλοίων με δούλους, τυχοδιώκτες ή πειρατές.

Από τα παραπάνω είναι φανερό ότι το ισχυρό και υψηλού επιπέδου Αθηναϊκό ναυτικό σε συνδυασμό με τα ναυτικά ορισμένων συμμάχων υπερείχε συντριπτικά των άλλων. Η Πελοποννησιακή ναυτική δύναμη είναι αναιμική καθώς έχει περιορισμένο αριθμό πλοίων και στερείται κοινής εκπαίδευσης, διοίκησης και ενιαίου πνεύματος.

Στις ναυμαχίες που μας εξιστορεί ο Θουκυδίδης, οι τριήρεις μάχονταν προσπαθώντας να εμβολίσουν τα πλευρά των αντίπαλων πολεμικών πλοίων με τις πλώρες τους για να τους προξενήσουν ζημιές ή να τα ακινητοποιήσουν, προκειμένου να συλληφθούν και να ρυμουλκηθούν ή και να βυθιστούν. Μία άλλη τακτική ήταν να πλησιάζουν κοντά σε ένα αντίπαλο πλοίο προκειμένου να εκτελέσουν έφοδο και να το κυριεύσουν σε μάχη σώμα με σώμα.

Έτσι η πρώτη φάση του πολέμου (431-421 π.Χ) ήταν μία αναμέτρηση ανάμεσα στον ελέφанта και την φάλαινα⁴. Η Πελοποννησιακή συμμαχία είχε περιορισμένη ναυτική ισχύ και δεν διέθετε τους οικονομικούς πόρους είτε για την ναυπήγηση πλοίων ή για τη μίσθωση πληρωμάτων. Παρά λοιπόν το γεγονός, ότι ο πανίσχυρος στρατός της εισέβαλε πέντε φορές στην Αττική, δεν μπορούσε να έχει τα αναμενόμενα αποτελέσματα καθώς οι Αθηναίοι ήταν ασφαλείς πίσω από τα τείχη της Αθήνας ενώ παράλληλα εφοδιάζονταν δια θαλάσσης από το Αθηναϊκό ναυτικό. Από την άλλη πλευρά οι Αθηναίοι καθοδηγούμενοι από τον Περικλή προσπαθούσαν να καταβάλουν τον αντίπαλο εκτελώντας επιδρομές με το ναυτικό τους στα παράλια της Πελοποννήσου. Προτεραιότητα λοιπόν γι' αυτούς είχε να παραμείνει ανέπαφος ο στόλος πάνω στον οποίο στηρίζονταν οι αυτοκρατορικές εισφορές τους καθώς και ο εφοδιασμός τους.

Φτάνουμε λοιπόν στο 421 π.Χ, έτος στο οποίο οι Αθηναίοι είχαν τη μεγαλύτερη επιτυχία των ευρέως διασκορπισμένων επιδρομικών επιχειρήσεων τους. Παρόλο που δεν μπορούν να προσβάλουν τη Σπάρτη έχιζαν παράκτια οχυρά σε διάφορα σημεία στην Πελοπόννησο στα οποία μπορούν να καταφύγουν επαναστατημένοι είλωτες. Παράλληλα είχαν εξασφαλίσει την θαλάσσια κυριαρχία τους στον Κορινθιακό κόλπο μέσω των ναυμαχιών του Φορμίωνα, και από τη βάση τους στη Ναύπακτο εμπόδιζαν τις εμπορικές δραστηριότητες της Κορίνθου προς Δυσμάς.

⁴ Chester G. Starr «The influence of sea power on ancient history» σελ 42

Η σημαντικότερη όμως επιτυχία τους ήταν η κατάληψη της Πύλου, η οποία απέιχε λιγότερο από 80 χιλιόμετρα από τη Σπάρτη και στη συνέχεια ο αποκλεισμός και η αιχμαλώτιση μιας δύναμης Λακεδαιμονίων στο νησί Σφακτηρία. Η κατάληψη της Πύλου ήταν θέμα τύχης καθώς μία καταιγίδα έριξε τα πλοία των Αθηναίων εκεί, οι Σπαρτιάτες βέβαιοι ότι θα καταλάβουν το φρούριο που έχτισαν οι Αθηναίοι ετοιμάστηκαν να επιτεθούν τόσο από την ξηρά όσο και από τη θάλασσα, στέλνοντας παράλληλα ένα σώμα οπλιτών στη Σφακτηρία για να μην καταληφθεί από τους Αθηναίους. Έπειτα από αρκετές ημέρες μαχών δεν κατάφεραν να ανακτήσουν την Πύλο ενώ οι Αθηναίοι απέκλεισαν τη Σφακτηρία αποκόπτοντας τους στρατιώτες από την ηπειρωτική χώρα. Οι Σπαρτιάτες φοβούμενοι για την τύχη των στρατιωτών στο νησί έκαναν εκεχειρία με τους Αθηναίους διοικητές στην Πύλο, ενώ παράλληλα έστειλαν απεσταλμένους στην Αθήνα με πρόταση ειρήνης.

Συνοψίζοντας την πρώτη φάση του πολέμου βλέπουμε πως η Αθήνα κατάφερε να κρατήσει ανέπαφη την αυτοκρατορία της, αύξησε την ισχύ της στα δυτικά, ενώ η Πελοποννησιακή συμμαχία είχε σοβαρά κλονιστεί, και αυτό χάρη στο αθηναϊκό στόλο ο οποίος διεξήγαγε επιτυχώς επιδρομικές επιχειρήσεις στα παράλια της Πελοποννήσου, προτρέποντας τους είλωτες να ξεσηκωθούν, εξασφάλισε τις γραμμές ανεφοδιασμού προς την Αθήνα και τέλος εξασφαλίζοντας την ναυτική κυριαρχία στον Κορινθιακό κόλπο απαγορεύσε τις εμπορικές συναλλαγές της Κορίνθου προς δυσμάς.

Το σημαντικότερο γεγονός της δεύτερης φάσης του πολέμου (421-413 π.Χ) και κομβικό σημείο για την μετέπειτα εξέλιξη του αποτελεί η Σικελική εκστρατεία κατά την οποία χάθηκε μεγάλο μέρος του αθηναϊκού στόλου. Γεγονός είναι ότι οι Αθηναίοι παρασύρθηκαν σε αυτή την εκστρατεία από τον Αλκιβιάδη που υποστήριζε ότι μέσω της κατάκτησης της Σικελίας η Αθήνα θα κυριαρχούσε στην Ελλάδα. Τα γεγονότα όμως κατά τη διάρκεια της εκστρατείας αυτής έφεραν τους Αθηναίους σε θέση αμυνόμενου, έτσι όταν οι τρεις στρατηγοί τους αποφάσισαν να αποχωρήσουν από τη Σικελία, θρησκευτικοί φόβοι και δισταγμοί (Νικίας- Η 50) καθυστέρησαν την αναχώρηση του εκστρατευτικού σώματος. Συνέπεια του παραπάνω ήταν οι Συρακούσιοι να αναδειχθούν νικητές σε μία ναυμαχία στο Μεγάλο Λιμάνι, γεγονός που καταρράκωσε το ηθικό των Αθηναίων και αποτέλεσε το προοίμιο της τελικής καταστροφής (Η 55).

Μετά τη ναυμαχία αυτή οι Συρακούσιοι έκλεισαν την είσοδο του λιμανιού με σκοπό να εμποδίσουν τον υπόλοιπο αθηναϊκό στόλο να αποπλεύσει.

Στην άγρια ναυμαχία που ακολούθησε συμμετείχαν σχεδόν 200 πλοία εκ των οποίων περισσότερα από 100 ήταν αθηναϊκά τα οποία τελικά δεν κατάφεραν να διαφύγουν. Η επίπτωση στο ηθικό των Αθηναίων ήταν τόσο μεγάλη, έτσι την επόμενη μέρα τα πληρώματα αρνήθηκαν να επιβιβαστούν στα 60 εναπομείναντα πλοία ώστε να κάνουν άλλη μία προσπάθεια διαφυγής. Το γεγονός αυτό ώθησε στην από ξηράς προσπάθεια διαφυγής του εκστρατευτικού σώματος που τελικά οδήγησε στην καταστροφή του, σε μία από τις πιο φτωχές σε σύλληψη αμφίβιες επιχειρήσεις που πραγματοποιήθηκαν ποτέ στην ιστορία⁵.

Στην τρίτη φάση του πολέμου (413-404 π.Χ) το ισοζύγιο ισχύος είχε μεταβληθεί τόσο από την καταστροφική Σικελική εκστρατεία, όσο και από τη χρηματοδότηση της Σπάρτης από τους Πέρσες. Έτσι οι Σπαρτιάτες ήταν σε θέση πλέον να χτυπήσουν την πηγή της αθηναϊκής ισχύος, το ναυτικό. Για το λόγο αυτό το θέατρο του πολέμου μεταφέρεται στο Ανατολικό Αιγαίο, όπου πλέον έχουμε την αντιπαράθεση ισοδύναμων αντιπάλων που μπορούν να επιφέρουν αποφασιστικά πλήγματα εκατέρωθεν. Παρόλη την μείωση που έχει υποστεί το ναυτικό των Αθηναίων εξακολουθούσε να νικά το Πελοποννησιακό τις περισσότερες φορές που αναμετρούνταν, όμως η συγκυρία είναι τέτοια που μία μόνο ήττα αρκεί για να οδηγήσει στην καταστροφή. Η ήττα αυτή έγινε πραγματικότητα το 405 π.Χ όταν ο Σπαρτιάτης ναύαρχος Λύσανδρος αιχμαλώτισε τον αθηναϊκό στόλο στους Αιγός Ποταμούς, αποκόπτοντας την Αθήνα από τη θάλασσα γεγονός που οδήγησε στην παράδοση της την επόμενη χρονιά.

⁵ Chester G. Starr «The influence of sea power on ancient history» σελ 45

ΚΕΦΑΛΑΙΟ «Δ»

Συμπεράσματα

Ολοκληρώνοντας την μελέτη της συμπεριφοράς των κύριων δρώντων του Πελοποννησιακού πολέμου μπορεί κανείς να βρει τις βασικές αρχές της ρεαλιστικής προσέγγισης των διεθνών σχέσεων⁶. Τα κράτη δρουν σε ένα άναρχο και ανταγωνιστικό περιβάλλον και στην προσπάθειά τους να προστατευθούν μειώνουν την ασφάλεια των αντιπάλων, αυξάνοντας με αυτό τον τρόπο τη δυναμική του ανταγωνισμού. Έτσι, σε ένα τέτοιο περιβάλλον, τα κράτη αναγκάζονται να χαράξουν την πολιτική τους ανάλογα με το συσχετισμό ισχύος.

Είναι γεγονός ότι στην έναρξη του πολέμου το ισοζύγιο ισχύος ήταν υπέρ της Αθήνας κάτι το οποίο δεν έγινε αντιληπτό από την πλειοψηφία των Σπαρτιατών με αποτέλεσμα να οδηγηθούν σε ένα οδυνηρό γι' αυτούς δεκαετή πόλεμο. Η μεταβολή στο ισοζύγιο της ισχύος μετά τη συντριβή των Αθηναίων στη Σικελία έδωσε την ευκαιρία στους Σπαρτιάτες να επιτύχουν τους σκοπούς τους οποίους είχαν θέσει. Κατανοούμε επομένως, πόσο μεγάλη επίδραση έχει η ισχύς στη χάραξη της υψηλής στρατηγικής των κρατών.

Άρρηκτα συνδεδεμένοι με την ισχύ είναι και οι πολιτικοί σκοποί που θα επιδιώξει η υψηλή στρατηγική. Σκιαγραφώντας τους πολιτικούς σκοπούς των αντιπάλων, διαπιστώνουμε πως η Αθήνα επέλεξε τη διατήρηση του status quo επιλέγοντας μία στρατηγική εξουθένωσης του αντιπάλου προβάλλοντας την οικονομική της ισχύ, ενώ αντίθετα η Σπάρτη ως αναθεωρητική δύναμη επέλεξε τη στρατηγική της εκμηδένισης στρεφόμενη αρχικά στην διπλωματία εξαναγκασμού και στη συνέχεια σε πόλεμο στον οποίο επεδίωκε αποφασιστική χερσαία μάχη⁷. Οι πολιτικοί σκοποί της Αθήνας άλλαξαν όμως με τη διεξαγωγή της Σικελικής εκστρατείας με αποτέλεσμα να οδηγηθεί στην υπερεξάπλωση, δηλαδή οι σκοποί της υψηλής στρατηγικής να ξεπερνούν τα διατιθέμενα μέσα, γεγονός που οδήγησε στην μεταβολή του ισοζυγίου ισχύος και τελικά την ήττα. Συμπερασματικά θα μπορούσαμε να επισημάνουμε ότι, ο σωστός

⁶ Α. Πλατιάς «Διεθνείς Σχέσεις και Στρατηγική στον Θουκυδίδη», σελ 56

⁷ Α. Πλατιάς «Διεθνείς Σχέσεις και Στρατηγική στον Θουκυδίδη», σελ 154

συνδυασμός σκοπών και διατιθέμενων μέσων αλλά και η αποφυγή του προβλήματος της υπερεξάπλωσης αυξάνουν την αποτελεσματικότητα της υψηλής στρατηγικής.

Σημαντικό επίσης ρόλο στην επιτυχή εφαρμογή της υψηλής στρατηγικής παίζει ο αποτελεσματικός συνδυασμός των μέσων για την επίτευξη των πολιτικών σκοπών, για να αποφευχθεί η σπατάλη πόρων και προσπάθειας. Σε όλες τις φάσεις του πολέμου οι αντίπαλοι επιλέγουν μέσα με τα οποία μεγιστοποιούν τα οφέλη τους και παράλληλα να αυξάνουν το κόστος της αντιπαράθεσης για τον αντίπαλο, είτε πρόκειται σε ηθικό, οικονομικό ή στρατιωτικό επίπεδο.

Τέλος, για να είναι επιτυχής μια υψηλή στρατηγική πρέπει να είναι αποδεκτή τόσο στο εσωτερικό όσο και στο εξωτερικό, με άλλα λόγια να τυγχάνει εσωτερικής και διεθνούς νομιμοποίησης. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η Σπάρτη η οποία προσπάθησε να εκμεταλλευτεί την έλλειψη διεθνούς νομιμοποίησης της υψηλής στρατηγικής της Αθήνας και να αναχθεί σε ελευθερωτή των Ελλήνων από την καταπίεση των Αθηναίων, εξασφαλίζοντας έτσι ευρεία υποστήριξη.

Οδηγούμαστε λοιπόν στο συμπέρασμα πως ο Θουκυδίδης μας παρουσίασε δύο σχεδιασμούς υψηλής στρατηγικής που συγκρούστηκαν μεταξύ τους. Από την ιστορία του Πελοποννησιακού πολέμου είναι προφανές ότι ο Θουκυδίδης γνώριζε ότι η υψηλή στρατηγική που αναπτύσσουν οι αντίπαλοι πέρα από την «κάθετη» διάσταση έχει και μία «οριζόντια».

Ο ιστορικός ξεκινώντας το έργο του κάνει εκτενή αναφορά στην άνοδο της αθηναϊκής ισχύος μετά το πέρας των μηδικών πολέμων και πως σταδιακά γεννήθηκε η αθηναϊκή αυτοκρατορία που στηρίζονταν στη ναυτική ισχύ και αντίστροφα. Έτσι βλέπουμε ότι οι Αθηναίοι διέθεταν εγκαταστάσεις στις οποίες μπορούσαν να ναυπηγήσουν και να επισκευάσουν με ταχείς ρυθμούς τα πλοία του στόλου τους.

Επιπλέον το γεγονός ότι η αττική δεν ήταν εύφορη ώθησε τους Αθηναίους να στραφούν στη θάλασσα, με αποτέλεσμα τα πληρώματα τα οποία επάνδρωναν τα πλοία του στόλου να είναι κατ' επάγγελμα ναυτικοί. Κατά τη διάρκεια του πολέμου ο Περικλής έδωσε ιδιαίτερη έμφαση στην ναυτική εκπαίδευση των Αθηναίων εξασφαλίζοντας στην πόλη ένα μεγάλο αριθμό αξιόμαχων ναυτικών οι οποίοι υπερτερούσαν στον τομέα αυτό των αντιπάλων τους.

Διαθέτοντας λοιπόν ένα άρτια εκπαιδευμένο στόλο η Αθήνα ήταν σε θέση να επηρεάσει τον αντίπαλο της σε πολλά επίπεδα. Η ναυτική ισχύς των Αθηναίων χρησιμοποιείται ποικιλοτρόπως εναντίον της Σπάρτης επιτυγχάνοντας να κάμψει το ηθικό των Σπαρτιατών καθώς βλέπουν πως ενώ δεν μπορούν να πετύχουν μία αποφασιστική νίκη στην ξηρά, τα παράλια της Πελοποννήσου είναι στο έλεος του αθηναϊκού ναυτικού. Επιπλέον, το αθηναϊκό ναυτικό κατάφερε και περιόρισε το θαλάσσιο εμπόριο των συμμάχων της Σπάρτης με αποτέλεσμα οι Πελοποννήσιοι να στηριχθούν στην αγροτική τους οικονομία η οποία τους παρείχε λιγότερους πόρους από αυτούς που είχε στη διάθεση της η Αθήνα. Παράλληλα το αθηναϊκό ναυτικό βόηθησε στην υπονόμευση της διεθνούς ισχύος του αντιπάλου μέσω του εκφοβισμού των πραγματικών αλλά και πιθανών συμμάχων της με χαρακτηριστικό παράδειγμα την εκστρατεία των Αθηναίων στη Μήλο.

Από τα παραπάνω γίνεται κατανοητό ότι υπήρχε βαθιά κατανόηση του θαλασσίου ελέγχου δηλαδή του ελέγχου των θαλασσίων επικοινωνιών είτε για εμπορικούς είτε για στρατιωτικούς σκοπούς⁸.

Ολοκληρώνοντας, οφείλουμε να επισημάνουμε ότι οι βάσεις για την ήττα της Αθήνας ήταν η απομάκρυνση των Αθηναίων από την στρατηγική που χάραξε ο Περικλής, η ασταθής Αθηναϊκή δημοκρατία που επέτρεψε να καθοδηγείται από δημαγωγούς, το ότι δεν μπόρεσε να συμμαχήσει με μία χερσαία δύναμη αλλά και το γεγονός ότι το πολιτικό και στρατιωτικό σύστημα της Σπάρτης ανταπεξήλθε το άγχος του πολέμου αναδεικνύοντας ικανούς ηγέτες.

⁸ Κ. Κολιόπουλος «Η στρατηγική σκέψη από τη αρχαιότητα έως σήμερα», σελ 191

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Άγγελος Σ. Βλάχος «Θουκυδίδου Ιστορία», Βιβλιοπωλείον της «Εστίας», Αθήνα 1998
2. Αθανάσιος Πλατιάς «Διεθνείς σχέσεις και στρατηγική στον Θουκυδίδη», Βιβλιοπωλείον της «Εστίας», Αθήνα 1999
3. Κωνσταντίνος Κολιόπουλος «Η στρατηγική σκέψη από την αρχαιότητα έως σήμερα», Εκδόσεις Ποιότητα, Αθήνα 2008
4. Perez Zagorin «Θουκυδίδης-Μία πλήρης εισαγωγή για όλους τους αναγνώστες», Εκδόσεις Ποιότητα, Αθήνα 2006
5. Chester G. Starr «The influence of sea power on ancient history», Oxford University Press, Inc, New York 1989

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Στο παρόν δοκίμιο παρουσιάζονται τα συμπεράσματα που προκύπτουν για τη ναυτική ισχύ και τη στρατηγική από τη μελέτη της Ιστορίας του Θουκυδίδη, δηλαδή την ιστορία του Πελοποννησιακού πολέμου.

Το δοκίμιο αποτελείται από πέντε μέρη, την εισαγωγή και τα κεφάλαια «Α» έως «Δ». Στην εισαγωγή γίνεται μία γενική θεώρηση του έργου του Θουκυδίδη και καταδεικνύεται η χρησιμότητά του, για τις διεθνείς σχέσεις, τη στρατηγική και τη ναυτική ισχύ.

Στο κεφάλαιο «Α» γίνεται ανάλυση του διεθνούς περιβάλλοντος μέσα στο οποίο δρουν οι κύριοι δρώντες καθώς και των παραγόντων που συντελούν στη διαμόρφωση της στρατηγικής τους. Στα κεφάλαια «Β» και «Γ» αναλύεται η στρατηγική που επέλεξαν η Αθήνα και Σπάρτη κατά τη διάρκεια του πολέμου, καθώς και η ναυτική ισχύ τους. Τέλος στο κεφάλαιο «Δ» παρατίθενται τα συμπεράσματα που προκύπτουν για τη στρατηγική και τη ναυτική ισχύ των κύριων δρώντων του Πελοποννησιακού πολέμου.